

Berlin i politika moći

Istorijski teret i briga koju je izazivala Nemačka svojom ekonomskom premoći, izlili su se u osećaj opasnosti pred ujedinjenjem Nemačke. Tako velika i moćna, ona je u očima mnogih evropskih građana mogla da ugrozi poredak i mir posleratnog sveta. Danas, četvrt veka posle pada Berlinskog zida i ponovnog ujedinjenja Nemačke, putevi razvoja Evrope i Nemačke ne teku više sasvim sjedinjeno i to automatski izaziva strahove, resentimane i otpore kod drugih nacija, pripadnica Evropske unije

Piše: **Jelena Volić Helbuš**

Ne mačka se odučila od upotrebe politike moći, odnosno zaboravila je kako se upotrebom premoći postižu politički ciljevi, smatra renomirani profesor političkih nauka Eberhard Zandšnajder, razmatrajući krizu u Ukrajini. To je jedna od najiskrenijih izjava političkog establišmenta Nemačke u poslednjih par decenija, a da njene dalekosežnosti i značaja koji ona ima za druge zemlje i nacije sam

govornik nije bio sasvim svestan. Trebalo bi pogledati kakva je pozicija Nemačke danas u kontekstu Evrope, ali i u kontekstu globalnih odnosa moći, i uporediti poziciju Nemačke i njenu ulogu u savremenom trenutku s njenom istorijskom genezom.

Sumnjičavost i nesigurnost, naime strah, evropskih suseda Nemačke od budućnosti i mogućnosti koje se otvaraju njenim ujedinjenjem, postali su vidljivi neposredno posle pada Berlinskog zida. Francuski predsednik Francois Mitteran na samitu državnika i premijera tada dvanaest zema-

lja Evropske unije, 14. novembra 1989, sugerisao je neophodnost diskusije o aktuelnim događajima u Evropi, sa izričitim zahtevom da se uspostavi kontrola nad promenama koje su u procesu. Pošto je tadašnji kancelar Helmut Kol 28. novembra 1989. izložio plan ujedinjenja dve Nemačke u deset tačaka, Mitteran je pred francuskim novinarima izjavio da je ujedinjenje Nemačke pravno i politički nemoguće. Tadašnjem saveznom ministru inostranih poslova SR Nemačke Hansu Ditrihu Genšeru poručio je da bi ujedinjena Nemačka kao suverena država, znači

van do tada uobičajene kontrole, bila za Evropu neizdrživa i da se nikada ne sme ponoviti politička konstelacija iz 1913, pre izbijanja Prvog svetskog rata.

OPIPLJIV STRAH: Miteranov dugogodišnji saradnik, filozof i književnik Režis Debre, čak je pominjao i ponovno oživljavanje francusko-ruskog savezništva u slučaju da ujedinjena Nemačka počne da jača i da dobija na političkoj težini. Bivši ministar inostranih poslova Francuske Žan Fransoa-Ponse artikulisao je strah Francuske i ostalih evropskih zemalja pred Nemačkom koja jača tako što je ukazao na opasnost ekonomske i političke hegemonije nacije "teške" 80 miliona stanovnika, koja je industrijski kolos Evrope.

Istorijski teret i briga koju je izazivala Nemačka svojom ekonomskom premoći izlili su se u osećaj opasnosti pred ujedinjenjem Nemačke. Tako velika i moćna, ona je u očima mnogih evropskih građana mogla da ugrozi poredak i mir posleratnog sveta.

Za tadašnju britansku premijerku Margaret Tačer aspekt evropskog poretka bio je posebno bitan. Tradicija klasične britanske logike ravnoteže nalagala je da je ujedinjena, jaka Nemačka ozbiljan izazov stabilnosti, teško postignute posle Drugog svetskog rata, i to ne toliko u vojnom smislu, kao ranije, već u odnosu na premoć nemačke privrede, koja je u evropskim okvirima samo dobijala na svojoj snazi. Zbog toga, mislila je premijerka Tačer, ne bi trebalo žuriti s nemačkim ponovnim ujedinjenjem. Sličan stav imao je i tadašnji italijanski premijer Đulio Andreoti: plan Helmuta Kola u deset tačaka dolazi u "pogrešnom trenutku", te je izjavljivao da nemačko-nemačka konfederacija, pa čak i ujedinjenje, nije aktuelno na dnevnom redu.

U svojim sećanjima Margaret Tačer će napisati:

"Istinsko poreklo nemačkog straha je muka samospoznaje. Kao što sam već rekla, to je jedan od razloga zbog kojeg mnogi Nemci iskreno, a ja smatram pogrešno,

Nemačku žele da utemelje u okviru evropske federacije. Vrlo je verovatno da će Nemačka u jednom takvom sistemu preuzeti vodeću ulogu, zato što je ujedinjena Nemačka jednostavno prevelika u prejaka da bi bila samo jedna od mnogih suigrača na evropskom terenu. Pored toga, Nemačka se nikada nije orijentisala samo na Zapad, već je težila i Istoku, iako bi takve moderne tendencije trebalo pre razumeti kao privrednu ekspanziju, a ne više kao vojnu. Zbog toga je Nemačka za Zapad pre destabilizirajuća nego stabilizirajuća snaga u evropskoj strukturi. Samo vojni i politički angažman SAD u Evropi, kao i intenzivna i bliska saradnja između druge dve jake suverene evropske države, naime Velike Britanije i Francuske, mogu uspostaviti ravnotežu sa jakom Nemačkom. U okviru jedne ujedinjene evropske superdržave, ovakva ravnoteža nikada ne bi bila moguća. Prepreka uspostavljanju jedne takve zdrave i dugoročne ravnoteže u doba mog mandata bila je neodlučnost Francuske pod rukovodstvom Miterana da prati istorijom izoštren francuski instinkt i da objavi rat nemačkim interesima. To bi tada za Miterana značilo da se odrekne francusko-nemačkog saveza, a on na to nije bio spreman pošto je svoju političku moć zasnivao upravo na njemu."

Za francuski stav tada je bilo odlučujuće na koji će način Nemačka biti uvezana u zapadne institucije. Pri jednom od mnogobrojnih neoficijelnih sastanaka Miterana

Za posleratnu Nemačku je od privredno-političkih datosti mnogo važnije kako je drugi narodi vide

sa kancelarom Kolom, januara 1990, on je izjavio da je jedna od prepreka ponovnom ujedinjenju Nemačke "opasnost od Nemačke neutralnosti", koja bi mogla izgledati kao rešenje za problem uključivanja obe Nemačke u neki od vojnih saveza. Zbog toga, bio je stav Miterana, nemačko ujedinjenje se mora odvijati zajedno sa intenziviranjem ujedinjenja Evrope. Kancelar Kol je bio saglasan sa insistiranjem Pariza na Evropskoj uniji i zajedničkoj evropskoj valuti. Zaključivanje Ugovora u Matrihtu 7. februara 1992. izneli su pre svih Nemačka i Francuska, čime je francuski pristanak za ujedinjenje Nemačke bio olakšan. Velika Britanija je, naprotiv, za sve vreme mandata Margaret Tačer ostala na skeptičnoj distanci. Čak je i Ugovor iz Matrihta britanska premijerka smatrala instrumentom koji je nemačkoj naciji omogućio premoć na evropskom kontinentu.

Danas, četvrt veka posle pada Berlinskog zida i ponovnog ujedinjenja Nemačke, aktuelna je i buduća uloga centralnih evropskih država i neće biti lako uspostaviti željenu ravnotežu i stabilnost u sada već mnogo većoj i brojnijoj Evropskoj uniji. Tendencija stal-

FOTO: AP / TANJUG

nog rasta nemačke moći unutar Evrope stoji u oštroj suprotnosti sa posleratnom idejom vodiljom: da se nikada više ne dozvoli nastanak nemačke Evrope, već da se izgradi evropska Nemačka.

Za Nemce posle 1945. podjednako je bilo važno neraskidivo povezati Nemačku sa Evropom, kao i ponovo izgraditi stabilnost državnog sistema. Potresno je i neizmerno poučno pratiti kroz istoriju posleratne napore nemačkog društva da, zajedno sa borbom za ponovno sticanje poverenja i ugleda među narodima, stalnog napornog i mučnog suočavanja sa prošlošću i izgradnje prosperitetne ekonomske strukture, svoju budućnost neraskidivo i sudbinski veže za opstanak evropske zajednice naroda.

Danas, možda prvi put posle 70 godina, putevi razvoja Evrope i Nemačke ne teku više sasvim sjedinjeno i to automatski izaziva strahove, resentimane i otpore kod drugih nacija, pripadnica Evropske unije.

EVRO U SREDIŠTU: Zasnivanje evropske valute je u neposrednoj i neraskidivoj vezi sa rešavanjem "nemačkog pitanja". Evro je bio

Nova nemačka premoć u Evropi, diktirana manje jačinom nemačke privrede, a više privrednom slabošću ostalih članica Evropske unije, nameće Nemačkoj ulogu koju ona, zbog istorijskih, kolektivno-psiholoških i kulturnih razloga, niti preuzima, niti želi da je preuzme

način da se strahovi pred privrednom premoći Nemačke obuzdaju time što će se njena privredna sila staviti u funkciju ujedinjene Evrope. Kroz zajedničku valutu, tako je glasila argumentacija iz 1990/1991, staće se na put dominantnom uticaju nemačke marke.

U stvarnosti se dogodilo suprotno: posle kratkotrajnih početnih poteškoća, evro je doprineo relativnom jačanju nemačke privrede. Budžet SR Nemačke je danas, prvi put posle 1969, na tzv. "crnoj nuli" – bez novih zaduživanja. Ak-

tuelna evropska konstelacija ovim postaje još kompleksnija: nova nemačka premoć u Evropi, diktirana manje jačinom nemačke privrede, a više privrednom slabošću ostalih članica Evropske unije, nameće Nemačkoj ulogu koju ona, zbog istorijskih, kolektivno-psiholoških i kulturnih razloga, niti preuzima, niti želi da je preuzme, a da ne govorimo o tome da tu nametnutu ulogu ispuni životom. Helmut Šmit je oštroumno i dalekosežno ovu nemačku dilemu opisao kao "privredni džin i politički patuljak".

Za posleratnu Nemačku je od privredno-političkih datosti mnogo važnije kako je drugi narodi vide. Za razliku od Francuske i Velike Britanije, Nemačka, koja bi na osnovu svoje ekonomske moći mogla odlučujuće da utiče na evropsku strategiju razvoja, nema dovoljno ni samopouzdanja, a još manje pozitivnog iskustva da ovu ekonomsku moć iskoristi. No, ekonomska premoć bezrezervno zahteva i političku moć – one su neraskidivo vezane. Čini se da nemačka neodlučnost polako runi evropske temelje. Sa duge strane, Evropu je sa razlogom strah od nemačke premoći.

Američki ministar spoljnih poslova Din Ačeson se nešto odmah posle Drugog svetskog rata neumesno našalio na račun Velike Britanije, tvrdeći da je ona izgubila carstvo, a još nije pronašla svoju novu ulogu. Slično i Nemačka – sa ponovnim ujedinjenjem stekla je nacionalni i teritorijalni integritet, ali još nije pronašla svoju ulogu na globalnoj pozornici. Druge nacije posleratne zajednice naroda nemački uspeh posmatraju s poštovanjem, ali i velikom distancom, ponegde i sa tihom jezom. Nemci su toga svesni te smatraju, poput bivšeg kancelara Helmuta Šmita, da Nemačka ni po koju cenu ne sme da preuzme političko vođstvo unutar Evropske unije. Habermas smatra, odnosno želi i nada se, da Nemačka može da artikuliše svoju ulogu u saglasnosti sa svojom istorijskom odgovornošću, a na osnovu svoje filozofsko-teorijske tradicije u kojoj moral i pravda svakom političkom delanju daju odlučujuće okvire. **✚**

